

Faculty of Education / शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा**Rules of Research Work / संशोधन कार्याचे नियम****1) Eligibility :**

- a) **M. Phil.-** M. Ed. Degree (after B. Ed. Degree) with 55% marks for Open Category & 50% marks for Reserved Category./ (Minimum two years approved service or four years part time service & current status in service are also eligible for Vacational M. Phil.)
- b) **Ph. D.**
- M. Ed. Degree (after B. Ed. Degree) with 55% marks for Open Category & 50% marks for Reserved Category.
 - PET/ SET /NET /M. Phil. /Five years Full Time approved Experience in College of education or Administrative Experience in the field of Education with minimum Asst. Professor's Grade.

पात्रता :

- a) **एम. फिल.-**बी. एड्. नंतरची एम.एड्. ची पदव्युत्तर पदवी ५५% गुणांसह उत्तीर्ण. मागासवर्गीयांसाठी ५०% गुण आवश्यक.
- b) **पीएच्.डी. -** पेट / सेट / नेट / एम. फिल./ तसेच ५ वर्षांचा अध्यापक महाविद्यालयाचा मान्यता प्राप्त अनुभव किंवा सहाय्यक प्राध्यापकाच्या वेतनश्रेणीत शिक्षणक्षेत्रातील प्रशासकीय सेवेचा मान्यताप्राप्त अनुभव.

- 2) Research Area** – Selection of Area should be the City/ Village for M. Ed. & M. Phil. Dissertation and minimum district level for Ph. D. for getting proper findings/conclusions

संशोधन क्षेत्र :- सर्वसमावेशक निष्कर्ष येण्यासाठी संशोधनाचे क्षेत्र पीएच्. डी. साठी किमान जिल्हा पातळीवरील असावे व लघुसंशोधनासाठी शहर / गाव पातळीवरील क्षेत्र निवडावे.

- 3) Research Proposal:** The Research proposal for Ph.D. should be submitted in **Seven** copies to the university and **two** copies for M. Ed. & M. Phil. To the Department / Institution in prescribed format given by the University.

Format of Research Proposal (For M. Ed., M. Phil. & Ph. D.)	संशोधन आराखड्याचा आकृतीबंध (एम. एड्., एम. फिल्. व पीएच्. डी. साठी)
1) Introduction	१) प्रास्ताविक
2) Need of the Research	२) संशोधन समस्येची गरज (समस्या निवडीचे कारण/पार्श्वभूमी)
3) Significance of the Research	३) संशोधन समस्येचे महत्त्व (संशोधनाचा उपयोग)
4) Research Title	४) समस्या विधान
5) Operational definitions of important words in research title	५) समस्या विधानातील महत्वाच्या शब्दांच्या कार्यात्मक व्याख्या
6) Assumptions	६) गृहीतके
7) Objectives of the research	७) संशोधनाची उद्दिष्टे
8) Hypothesis -	८) परिकल्पना -
a) Research Hypothesis	a) संशोधन परिकल्पना
b) Null Hypothesis (when necessary)	b) शून्य परिकल्पना (आवश्यकता असेल तेथे)
9) Scope of the research (Area, Content and unit)	९) संशोधनाची व्याप्ती (क्षेत्र, आशय, घटकांच्या संदर्भात)
10) Limitations of the research (Area, Content, Unit & Time)	१०) संशोधनाची मर्यादा (क्षेत्र, आशय, घटक व काल संदर्भात)
11) Research Method	११) संशोधनाची पद्धती
12) Tools for Research	१२) संशोधनाची साधने
13) Sample	१३) न्यादर्श
14) Sampling design	१४) न्यादर्श निवड
15) Statistical Measure	१५) सांख्यिकीय परिमाण
16) Procedure	१६) कार्यवाहीचे टप्पे
17) Time - Table	१७) वेळापत्रक
18) Budget	१८) अंदाजपत्रक
19) Bibliography- (APA style)	१९) संदर्भग्रंथ सूची - (APA च्या पद्धतीनुसार)

4) Research Report: (Submit three copies of research report for M. Ed., M. Phil. & Ph. D.)

Format of Research Report Writing (For M. Ed., M. Phil. & Ph.D)	संशोधन अहवाल लेखनाचा आकृतीबंध (एम. एड., एम. फिल. व पीएच्. डी. साठी)
I - Preliminary Section (Paging in Roman no. middle of the bottom.eg. i, ii, ...) - Title Page - Declaration of the researcher. - Certificate of the Guide. - Certificate of the Head of the Institute (If any) - Acknowledgement Page - Index. - List of tables. - List of graphs. II - Synopsis 1) Introduction 2) Objectives, 3) Hypothesis 4) Research Sample Size 5) Methodology 6) Main Findings/Conclusions III - Main Section (Chapter Scheme) Chapter I - Introduction 1.1 Introduction 1.2 Need of the Research 1.3 Significance of the Research 1.4 Research Title 1.5 Operational definitions of important words in research title 1.5.1 1.5.2 1.5.3 1.5.4 1.5.5 1.6 Assumptions of the research 1.7 Objectives of the research 1.8 Hypothesis - a) Research Hypothesis b) Null Hypothesis (when necessary) c) Independent & Dependent Variables (if any) 1.9 Scope & limitations of the research 1.9.1 Scope of the Research 1.9.1.1 Scope of Area 1.9.1.2 Scope of Content 1.9.1.3 Scope of Unit 1.9.2 Limitations of the Research 1.9.2.1 Limitation of Area 1.9.2.2 Limitation of Content 1.9.2.3 Limitation of Unit 1.9.2.4 Limitation of Time 1.10 Epilogue	I - प्रारंभिक विभाग (पृष्ठांकन खालच्या बाजूला मध्यभागी रोमन अंकात - i, ii, iii...) १. शीर्षक पृष्ठ २. संशोधकाचे प्रतिज्ञापत्र ३. मार्गदर्शकाचे प्रमाणपत्र ४. विभाग प्रमुखांचे / प्राचार्यांचे प्रमाणपत्र (एम. एड. व एम. फिल.साठी) ५. ऋणनिर्देश ६. अनुक्रमणिका ७. कोष्टक सूची ८. आलेख सूची II - संक्षिप्त अहवाल १) प्रास्ताविक २) संशोधनाची उद्दिष्टे ३) परिकल्पना ४) संशोधनाचा न्यादर्श ५) कार्यपद्धती ६) मुख्य निष्कर्ष III - मुख्य विभाग (प्रकरण योजना) प्रकरण एक - प्रस्तावना १.१ प्रास्ताविक १.२ संशोधनाची गरज १.३ संशोधनाचे महत्त्व १.४ संशोधनाचे समस्याविधान १.५ समस्याविधानातील पारिभाषिक / महत्वाच्या शब्दांच्या कार्यात्मक व्याख्या १.५.१ १.५.२ १.५.३ १.५.४ १.५.५ १.६ संशोधनाची गृहीतके १.७ संशोधनाची उद्दिष्टे १.८ परिकल्पना - अ) संशोधन परिकल्पना ब) शून्य परिकल्पना (गरज असल्यास) क) स्वाश्रयी व आश्रयी चल (गरज असल्यास) १.९ संशोधनाची व्याप्ती व मर्यादा १.९.१ संशोधनाची व्याप्ती १.९.१.१ क्षेत्र व्याप्ती १.९.१.२ आशय व्याप्ती १.९.१.३ घटक व्याप्ती १.९.२ संशोधनाची मर्यादा १.९.२.१ क्षेत्रमर्यादा १.९.२.२ आशय मर्यादा १.९.२.३ घटक मर्यादा १.९.२.४ काल मर्यादा १.१० समारोप

Chapter II - Review of past Research and related literature. 2.1 Introduction 2.2 Review of Pre/Past Researches 2.2.1 Pre-researches in India 2.2.1.1 Name, (Year), Topic, University / Institute, Degree. [Ex.- Joshi, S. V. (1997), Beed Dr.B.A.M.University, Aurangabad, Ph. D.] a) Objectives b) Procedure c) Findings / Conclusion 2.2.1.2 to Till 2.2.1. N 2.2.2 Pre-researches in Abroad. 2.2.2.1. toTill 2.2.2. N 2.2.3 Difference between pre- researches and existing research 2.3 Review of related literature 2.3.1 Name of the Writer, (Year/date) Name of Literature/Book/ Periodicals, Place, Name of the Publisher, page no. (Mention which matter has been taken from the literature) 2.3.2 toTill 2.3.N 2.4 Epilogue	प्रकरण दोन - गतसंशोधन व संबंधित साहित्याचा आढावा २.१ प्रास्ताविक २.२ गतसंशोधनांचा आढावा २.२.१ भारतातील गतसंशोधने २.२.१.१ - नाव, (वर्ष), समस्या विधान, शीर्षक , संस्था / विद्यापीठ, पदवी [उदा. - जोशी, एस. व्ही.(१९९७), बीड....., डॉ.बा.आं. म. विद्यापीठ, औरंगाबाद, पीएच.डी.] अ) उद्दिष्टे ब) कार्यपद्धती क) निष्कर्ष २.२.१.२ ते २.२.१. N पर्यंत २.२.२ भारताबाहेरील गतसंशोधने २.२.२.१ - ते २.२.२.N २.२.३ प्रस्तुत संशोधन व गतसंशोधनांतील फरक २.३ संबंधित साहित्याचा आढावा. २.३.१ लेखकाचे नाव, (वर्ष / दिनांक) साहित्याचे नाव / पुस्तक / नियतकालिक, ठिकाण, प्रकाशकाचे नाव, पृष्ठ क्र. (संबंधित साहित्यातून घेतलेला मजकूर द्यावा किंवा थोडक्यात नोंदवावा) २.३.२ ते २.३.N २.४ समारोप
Chapter III - Procedure 3.1 Introduction 3.2 Research Methodology 3.2.1 to 3.2.N (Method used for existing research) 3.3 Tools of the Research 3.3.1 Questionnaire 3.3.1.1 Questionnaire for Students 3.3.1.2 Questionnaire for Teachers 3.3.1.3 Questionnaire for Parents 3.3.2 Interview (if any) 3.3.3 Check-list (if any) 3.4 Statistical Measure 3.5 Population and Sample of the Research 3.5.1 Sample of Students 3.5.2 Sample of Teachers 3.5.3 Sample of Parents 3.5.4 Sample of Head-masters 3.5.5 (Another sample if any) 3.6 Sampling design 3.7 Pilot Study 3.8 Procedure 3.9 Epilogue	प्रकरण तीन - संशोधनाची कार्यवाही ३.१ प्रास्ताविक ३.२ संशोधनाची पद्धती ३.२.१ ते ३.२. N (प्रस्तुत संशोधनासाठी वापरलेली पद्धती) ३.३ संशोधनाची साधने ३.३.१ प्रश्नावली 3.३.१.१ - विद्यार्थ्यांसाठी प्रश्नावली 3.३.१.२ - शिक्षकांसाठी प्रश्नावली 3.३.१.३ - पालकांसाठी प्रश्नावली ३.३.२ मुलाखत (असल्यास) ३.३.३ पडताळा सूची (असल्यास) ३.४ सांख्यिकीय परिमाण ३.५ संशोधनाची जनसंख्या व न्यादर्श 3.५.१ विद्यार्थी न्यादर्श 3.५.२ शिक्षक न्यादर्श 3.५.३ पालक न्यादर्श 3.५.४ मुख्याध्यापक न्यादर्श 3.५.५ (इतर न्यादर्श असल्यास) ३.६ न्यादर्श निवड पद्धती ३.७ पथदर्शक अभ्यास ३.८ कार्यपद्धती ३.९ समारोप

Chapter IV-Analysis and Interpretation of Data

- 4.1 Introduction.
- 4.2 Analysis and Interpretation of Student's questionnaire
- 4.3 Analysis and Interpretation of Teacher's questionnaire
- 4.4 Analysis and Interpretation of Parent's questionnaire
- 4.5 Analysis and Interpretation of Head of the Institute's Interviews
- 4.6 Analysis and Interpretation Check-list
- 4.7 Epilogue

Chapter V-

Findings & Recommendations

- 5.1 Introduction
- 5.2 Table wise Findings from each Tool
 - 5.2.1 Findings from Student's questionnaire
 - 5.2.2 Findings from teacher's questionnaire
 - 5.2.3 Findings from parent's questionnaire
 - 5.2.4 Findings from Interviews
 - 5.2.5 Findings from Check-list
- 5.3 Main Findings
- 5.4 Support or non support of hypothesis / Acceptance or rejection of hypothesis
- 5.5 Objective-wise Findings
- 5.6 Discussion: (Discussion about significance of the findings, expected/unexpected findings)
- 5.7 Recommendations.
 - 5.7.1 Recommendations for Student
 - 5.7.2 Recommendations for Teacher
 - 5.7.3 Recommendations for Parent
 - 5.7.4 Recommendations for Head of the institute
 - 5.7.5 Recommendations for Government
- 5.8 Topics for further research.
- 5.9 Epilogue

IV - Reference Section

1. Bibliography. (in APA Style)

2. Appendix -

- 1 Student's Questionnaire
- 2 Teacher's Questionnaire
- 3 Parent's Questionnaire
- 4 Head of the Institution's Questionnaire
- 5 Schedule of Interview
- 6 Check-list
- 7 List of the Students/Respondents (Teachers / Parents / Head of Institutions)
- 8 Certificates taken from institutions about data collection.
- 9 Any other proofs (if any)

प्रकरण चार - माहितीचे विश्लेषण आणि अर्थनिर्वचन

- ४.१ प्रास्ताविक
- ४.२ विद्यार्थ्यांच्या प्रश्नावलीतून प्राप्त माहितीचे विश्लेषण व अर्थनिर्वचन
- ४.३ शिक्षकांच्या प्रश्नावलीतून प्राप्त माहितीचे विश्लेषण व अर्थनिर्वचन
- ४.४ पालकांच्या प्रश्नावलीतून प्राप्त माहितीचे विश्लेषण व अर्थनिर्वचन
- ४.५ संस्थापकांच्या प्रश्नावलीतून प्राप्त माहितीचे विश्लेषण व अर्थनिर्वचन
- ४.६ पडताळासूची चे विश्लेषण व अर्थनिर्वचन
- ४.७ समारोप

प्रकरण पाच -

निष्कर्ष व शिफारशी

- ५.१ प्रास्ताविक
- ५.२ कोष्टक निहाय निष्कर्ष
 - ५.२.१ विद्यार्थी प्रश्नावलीवरून प्राप्त निष्कर्ष
 - ५.२.२ शिक्षक प्रश्नावलीवरून प्राप्त निष्कर्ष
 - ५.२.३ पालक प्रश्नावलीवरून प्राप्त निष्कर्ष
 - ५.२.४ मुलाखतीवरून प्राप्त निष्कर्ष
 - ५.२.५ पडताळा सूचीवरून प्राप्त निष्कर्ष
- ५.३ प्रमुख निष्कर्ष
- ५.४ परिकल्पनांची सत्यासत्यता / परिकल्पनांची पडताळणी
- ५.५ उद्दिष्टनिहाय निष्कर्ष
- ५.६ चर्चा (निष्कर्षांच्या महत्वाबाबत चर्चा /, अपेक्षित अनपेक्षित निष्कर्षांची कारणमिमांसा / चर्चा)
- ५.७ शिफारशी
 - ५.७.१ विद्यार्थ्यांसाठी शिफारशी
 - ५.७.२ शिक्षकांसाठी शिफारशी
 - ५.७.३ पालकांसाठी शिफारशी
 - ५.७.४ संस्थाप्रमुखांसाठी शिफारशी
 - ५.७.५ शासनासाठी शिफारशी
- ५.८ पुढील संशोधनासाठी विषय.
- ५.९ समारोप

IV - संदर्भ विभाग

१. संदर्भसूची (APA च्या पद्धतीनुसार)

२. परिशिष्टे

- १) विद्यार्थ्यांची प्रश्नावली
- २) शिक्षकांची प्रश्नावली
- ३) पालकांची प्रश्नावली
- ४) संस्था प्रमुखांची प्रश्नावली
- ५) मुलाखतीसाठीची प्रश्नसूची
- ६) पडताळासूची
- ७) प्रतिसादकांची यादी (विद्यार्थी / शिक्षक / पालक / संस्थाप्रमुख इत्यादी)
- ८) माहिती संकलनाबाबत संस्थांकडून प्राप्त प्रमाणपत्रे.
- ९) इतर पुरावे (असल्यास)

5) Page Setup for Printing:

1) Print Matter on both sides of the papers. 2) Use any good quality bond paper for printing. 3) Paper Size A4 only. 4) Margin - (With Mirror Setting) 1) Inside - 1.5 inch 2) Top - 1 inch 3) Bottom - 1 inch 4) Outside - 1 inch 5) Line Spacing - 1.15. 6) Insert Page number at outside of the top of the page. (For Mirror page setting)	१) कागदाच्या दोन्ही बाजूने मॅटर टाईप करावे. २) कागद चांगल्या प्रतीचा बॉन्ड पेपर छपाईसाठी वापरावा. ३) पेपर साईझ - फक्त A4 साईझचा पेपर वापरावा. ४) मार्जिन - (With Mirror Setting) 1) Inside - 1.5 inch 2) Top - 1 inch 3) Bottom - 1 inch 4) Outside - 1 inch ५) लाइन स्पेसिंग १.१५ ठेवावी. ६) पेज क्रमांक पानाच्या वरच्या बाजूला बाहेरील बाजूस टाकावेत. (For Mirror page setting)
---	--

6) Rules for Typing, Font & font Size:

Font & Font Size of Research Report							
Font / फॉन्ट		For English	मराठी माध्यमातील संशोधन अहवालासाठी				
		Times New Roman	(ISM) DVB-TTSurekh	(APS) APS-DV-Priyanka& APS-DV-Prakash	KrutiDev010	Shivaji01	Kiran
A) Cover Page							
1	Research Title	22 (Bold)	24 (Bold)	22 (Bold)	22 (Bold)	22 (Bold)	22 (Bold)
2	Submission Details	18 (Bold)	20 (Bold)	18 (Bold)	18 (Bold)	18 (Bold)	18 (Bold)
3	Researcher & Guide (Title)	20 (Bold)	22 (Bold)	20 (Bold)	20 (Bold)	20 (Bold)	20 (Bold)
4	Name of Researcher & Guide	18 (Bold)	20 (Bold)	18 (Bold)	18 (Bold)	18 (Bold)	18 (Bold)
5	Name of Institute	20 (Bold)	22 (Bold)	20 (Bold)	20 (Bold)	20 (Bold)	20 (Bold)
6	Month & Year	20 (Bold)	22 (Bold)	20 (Bold)	20 (Bold)	20 (Bold)	20 (Bold)
B) List of Graphs /Table & Index							
1	Heading	16 (Bold)	18 (Bold)	16 (Bold)	16 (Bold)	16 (Bold)	16 (Bold)
2	Content	14	16	14	14	14	14
C) Synopsis							
1	Research Title	16 (Bold)	18 (Bold)	16 (Bold)	16 (Bold)	16 (Bold)	16 (Bold)
2	Sub-Title	14 (Bold)	16 (Bold)	14 (Bold)	14 (Bold)	14 (Bold)	14 (Bold)
3	Content	14	16	14	14	14	14
D) Main Section							
1	Chapter Heading / प्रकरण शीर्षकासाठी	20 (Bold)	22 (Bold)	20 (Bold)	20 (Bold)	20 (Bold)	20 (Bold)
2	Heading /शीर्षकासाठी (1.1, 2.1, 3.1, 4.1& 5.1 etc.)	18 (Bold)	20 (Bold)	18 (Bold)	18 (Bold)	18 (Bold)	18 (Bold)
3	Sub Heading / उपशीर्षकासाठी	16 (Bold)	18 (Bold)	16 (Bold)	16 (Bold)	16 (Bold)	16 (Bold)
4	Other Sub Headin/इतर उपशीर्षकासाठी	14 (Bold)	16 (Bold)	14 (Bold)	14 (Bold)	14 (Bold)	14 (Bold)
5	Content / अशयासाठी	14	16	14	14	14	14

Note: a) The Software used for Marathi font should give in C.D. with concern Font.

मराठीसाठी वापरलेले फॉन्ट व आवश्यक सॉफ्टवेअर C. D. मध्ये द्यावे.

7) Binding of the Report :-

- 1) The cover of report should be black with golden embossing.
अहवालाचे कव्हर काळ्या रंगाचे असावे व त्यावर सोनेरी रंगाने एम्बॉसिंग असावे.
- 2) The size of the report after binding should be **12 Inches in length X 8.5 Inches in width** with cover.
प्रबंधाची बांधणी पूर्ण झाल्यावरचा कव्हरसह आकार - लांबी १२ इंच आणि रुंदी ८.५ इंच असावी.

8) Submission: (Three copies for all M. Ed., M. Phil. & Ph. D. Students)

- i) **Ph. D.** - The researcher should submit three copies with C.D. of thesis to the University. The file should be converted in PDF on the C.D.

पीएच्. डी. - संशोधकाने संशोधन अहवालाच्या तीन प्रती विद्यापीठात सादर कराव्यात. प्रत्येक प्रतीबरोबर संशोधन अहवाल पीडीएफ (PDF) प्रकारच्या फाईल मध्ये सीडीवर राईट करून द्यावा.

- ii) **M. Ed. & M. Phil.** - A candidate shall submit three copies with C.D. of the Dissertation. The file should be converted in PDF & write on the C.D. One copy to the Guide and two copies to the University through the Department / Institute. (Out of which one copy received from external examiner will keep in the Department / Institute.)

एम. एड्. आणि एम. फिल्. - संशोधन अहवालाच्या तीन प्रतींपैकी एक प्रत मार्गदर्शकाकडे, एक प्रत महाविद्यालय / विभागाकडे (विद्यापीठाकडून बहिस्थ परीक्षकाकडे पाठविण्यासाठी) सादर करावी. प्रत्येक प्रतीबरोबर संशोधन अहवाल पीडीएफ (PDF) प्रकारच्या फाईल मध्ये सीडीवर राईट करून द्यावा. त्या सीडीत फॉन्ट व त्यासाठी आवश्यक सॉफ्टवेअरही द्यावे. (मौखिक परीक्षेनंतर बहिस्थ परीक्षकाकडून परत आलेली प्रत महाविद्यालय / विभागाने ठेवून घ्यावी.)

